

PROGRAMY STAROSTLIVOSTI O PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV A ICH RODINY

POZNÁMKY

pplk. PhDr. Pavel **CZIRÁK**, PhD.

PhDr. Karol **ČUKAN**, CSc.

ÚVOD

Ozbrojené sily predstavujú inštitúciu, ktorá patrí k rozhodujúcim výkonným prvkom systému obrany Slovenskej republiky. Rozhodujúcim a kľúčovým prvkom ozbrojených síl je vojenský personál, preto dôležitou podmienkou úspechu nielen z pohľadu kvantity, ale predovšetkým kvality vojenského personálu je to, aké má vytvorené podmienky na plnenie náročných úloh.

Stratégia rozvoja Ozbrojených síl SR akcentuje potrebu zvýšenia úrovne starostlivosti o profesionálnych vojakov prostredníctvom implementácie systému podporných programov, ktoré budú reflektovať potreby profesionálnych vojakov a ich rodín.

Zavedenie systému programov starostlivosti v OS SR pozitívne ovplyvní stabilizáciu vojenského personálu a prispeje k zlepšeniu kvality života profesionálneho vojaka a jeho rodiny, resp. zvýši atraktivitu vojenského povolania, priblíži ozbrojené sily k organizáciám s inšpiratívnym prístupom v oblasti starostlivosti o svojich zamestnancov, ktoré poskytujú široké spektrum zamestnaneckých benefitov.

Minister obrany SR schváli v septembri 2021 **Systém programov starostlivosti o profesionálneho vojaka a jeho rodinu**. Účelom tohto dokumentu je vytvorenie predpokladov na skvalitnenie starostlivosti o profesionálnych vojakov, vrátane starostlivosti o ich rodinných príslušníkov, najmä manželky a maloleté deti. Obsah týchto programov a ich zameranie vychádza z aplikačnej praxe a reaguje na uplatňovanie už existujúcich programov, smerníc a usmernení platných v OS SR.

1 STAROSTLIVOSŤ O PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV

Všeobecne sa pod starostlivosťou chápe vytváranie podmienok pre výchovu, vzdelávanie, seberealizáciu a existenciu človeka. ¹⁾ Starostlivosť o zamestnancov je možné vnímať ako vytváranie podmienok pre výchovu, seberealizáciu a vzdelávanie zamestnancov zamestnávateľskou organizáciou. ²⁾ Predstavuje takú činnosť organizácie (civilnej i vojenskej), ktorá sa zameriava na zaistenie potrieb svojich zamestnancov, ktoré nie sú bezprostredne naviazané na výkon, respektíve na výsledky práce. Táto činnosť je však neoddeliteľnou súčasťou „riadenia ľudských zdrojov v organizácii“.

Starostlivosť o zamestnancov, ktorá sa realizuje na úrovni organizácie je obligatórna (záväzná) – založená na pracovno-právnych predpisoch a fakultatívna (nezáväzná) – vychádzajúca zo sociálnej politiky organizácie.

1) PALÁN, Z.: Lidské zdroje, 2002, s. 16.

2) CHYTILOVÁ, T.: Starostlivosť o zamestnancov..., 2011.

POZNÁMKY

Aj v rámci rezortu obrany sa starostlivosť o profesionálnych vojakov rozdeľuje na obligatórnu vyplývajúcu najmä zo zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 281/2015 Z. z.“), zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 311/2001 Z. z.“), zákona č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 328/2002 Z. z.“) a zákona č. 463/2003 Z. z. o vojnových veteránoch a o doplnení zákona č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 463/2003 Z. z.“) a na fakultatívnu, ktorá vyplýva z interných predpisov, projektov či programov. Zahŕňa celú škálu zamestnaneckých výhod a benefitov.

Starostlivosť o zamestnancov, teda aj o profesionálnych vojakov, zahŕňa prostriedky a opatrenia, ktoré zamestnancom umožňujú pracovať v priaznivom pracovnom prostredí, v ktorom sa minimalizujú stresové faktory práce a podporuje sa seba-realizácia a rozvoj zamestnancov.

Starostlivosť o profesionálnych vojakov a o ich rodiny sa prejaví najmä:

- **v stabilizácii výkonnosti** – prílišné obavy a strach môžu mať za následok nižšiu efektívnosť profesionálnych vojakov, starostlivosť o profesionálnych vojakov podporuje rast lojality a bojovej morálky, čo sa spravidla neodráža v priamej stimulácii produktivity, ale zamedzuje jej poklesu, resp. ho minimalizuje,
- **v stabilizácii personálu** – orientácia na starostlivosť pomáha zlepšovať povesť organizácie ako dobrého a zodpovedného zamestnávateľa, a tak pomáha pri získavaní zamestnancov, zároveň vplyva na zvyšovanie oddanosti profesionálnych vojakov a môže pomôcť vojenskej organizácii v tom, aby si udržala kvalitný, vzdelaný, skúsený a vycvičený personál.

Starostlivosť o profesionálnych vojakov a ich rodiny obsahuje prvky sociálnej práce. Sociálna práca vo vojenskej organizácii má však svoje špecifiká. Jej význam spočíva najmä v tom, že profesionálni vojaci plnia špecifické úlohy a majú svoje osobité vlastnosti, problémy, záujmy a potreby nielen vo vojenskom, ale aj v mimo vojenskom prostredí a čase. Špecifiká starostlivosti o vojaka a samotnej sociálnej práce vo vojenskej organizácii sa odvíjajú od špecifík vojenskej profesie.

1.1 Aktuálny stav v oblasti starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny

Ako bolo už vyššie uvedené, vojenská organizácia poskytuje profesionálnym vojakom záväznú (obligatórnu) a nezáväznú (fakultatívnu) starostlivosť. Podľa súčasnej právnej úpravy sa záväzná starostlivosť o profesionálneho vojaka delí na:

1. všeobecnú starostlivosť,
2. zdravotnú starostlivosť,
3. preventívnu rehabilitáciu,

4. osobitné podmienky výkonu štátnej služby,
5. sociálne zabezpečenie,
6. starostlivosť o vojnových veteránov.

Fakultatívna starostlivosť o profesionálnych vojakov je zabezpečovaná v nasledujúcich oblastiach:

1. starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia Slovenskej republiky,
2. psychologická starostlivosť o profesionálnych vojakov,
3. duchovná starostlivosť o profesionálnych vojakov,
4. program uplatňovania rodovej rovnosti v rezorte obrany,
5. programy prevencie spoločensky nežiaducich javov v rezorte obrany (kriminalita, extrémizmus a radikalizmus, mobbing, bossing, korupcia, alkoholizmus a ďalšie prejavy toxikománie).

Oblasť starostlivosti o personál podľa bodu 1.39 písm. c) doktríny SVD-10 (B) obsahuje:

1. optimalizáciu morálneho stavu,
2. starostlivosť o personál a jeho regeneráciu,
3. psychologický výber, prípravu, podporu a pomoc personálu,
4. sociálne poradenstvo rodinám profesionálnych vojakov,
5. zotavenie a oddych (športové a rekreačné pobyty, zábavné predstavenia, estrády, zabezpečenie kníh a časopisov) a dohľad nad:
 - a) zabezpečením výmenných a predajných služieb (jedlo, nápoje, tlač),
 - b) možnosťou využívať komerčné telefónne a internetové služby,
6. realizáciu organizačných a administratívnych opatrení pohrebného zabezpečenia,
7. činnosti súvisiace s výcvikom a prípravou pred nasadením,
8. spracovanie a zverejnenie zásad týkajúcich sa udeľovania medailí a vyznamenaní,
9. dohľad nad starostlivosťou o vojnových zajatcov,
10. prácu s jednotlivými kategóriami odlúčených vojakov,
11. riadenie personálneho zabezpečenia starostlivosti o vojnových zajatcov.

Súčasný stav riadenia oblasti starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny môžeme pozorovať a hodnotiť z viacerých úrovní a rovín:

- **Strategická úroveň riadenia a velenia**, na ktorej sa vytvárajú a prijímajú materiály koncepčného charakteru v oblasti starostlivosti o profesionálnych vojakov a o ich rodiny. Podľa čl. 38 ods. 4 Organizačného poriadku Ministerstva obrany Slovenskej republiky (OOd-37/2012) ich vypracúva odbor sociálnej politiky sekcie ľudských zdrojov MO SR. V rámci ozbrojených síl koordinuje realizáciu podporných projektov a programov starostlivosti o profesionálnych vojakov v ozbrojených silách a o ich rodiny odbor personálneho manažmentu štábu pre podporu operácií GŠ OS SR.

POZNÁMKY

- **Taktická úroveň riadenia a velenia**, ktorú by mali zabezpečovať oddelenia či skupiny personálneho manažmentu jednotlivých veliteľstiev, brigád a útvarov. Pre súčasné nastavenie personálneho manažmentu na úrovni riadenia a velenia vojenských útvarov a zariadení je charakteristické, že kompetencie pracovníkov personálneho manažmentu sú úzko zamerané na personálnu administratívu a spravidla nezahŕňajú oblasť zabezpečenia kvality života vrátane starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny.³⁾
- **Prierezové zložky**, ktorými v súčasnosti ozbrojené sily disponujú, a ktoré majú v pôsobnosti oblasť starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny sú dve: velitelia a veliaci poddôstojníci.

V prvom rade sú to velitelia, ktorým táto kompetencia vyplýva priamo zo zákona č. 281/2015 Z. z. (§ 120). Pôsobnosť veliteľov v tejto oblasti je do určitej miery konkretizovaná aj vo vojenskom predpise Vševojsk-1-1.

Ďalej je to štruktúra veliacich poddôstojníkov ako osvedčená zložka v práci s poddôstojníkmi a mužstvom. Podľa Vševojsk-1-1 patrí do okruhu ich pôsobnosti aj riešenie problémov mužstva a poddôstojníkov.

Vo svojej pôsobnosti starostlivosť o vojakov a ich rodiny majú aj niektoré posádkové kluby. Posádkové kluby sú metodicky a odborne riadené Personálnym úradom OS SR. Posádkový klub je kultúrno-výchovným a spoločenským zariadením posádky, ktorého poslaním je vytváranie podmienok pre rozvoj kultúrnych, spoločenských, výchovných, vzdelávacích, športových a duchovných potrieb všetkých skupín zamestnancov, vojenských dôchodcov, vojnových veteránov a ich rodinných príslušníkov.⁴⁾

Posádkové kluby⁵⁾ vo všeobecnosti zastrešujú predovšetkým kultúrno-spoločenské aktivity v posádke a nesústreďujú sa na starostlivosť o profesionálnych vojakov a ich rodiny. Podľa Vševojsk-1-1 náčelník strediska kultúrno-osvetových činností posádky (čl. 60) zodpovedá za:

- činnosti spojené s komplexným zabezpečovaním úloh kultúrno-osvetovej práce, výchovy, symboliky, ceremoniálov, podporných aktivít a programov, rozvojom kvality života a starostlivosťou o profesionálnych vojakov, zamestnancov, vojenských dôchodcov, vojnových veteránov a ich rodinných príslušníkov v rámci posádky,
- realizáciu kultúrno-spoločenských podujatí podľa plánu činnosti strediska a ďalších aktivít podľa rozhodnutia nadriadeného a veliteľa posádky,
- organizáciu a koordináciu aktivít v spolupráci s vojenskými útvarmi a zariadeniami rezortu ministerstva v posádke, ako aj s nevojenskými inštitúciami,

3) Vzniká rozpor medzi povinnosťami náčelníka skupiny personálneho manažmentu medzi čl. 15 vojenského predpisu o všeobecných povinnostiach funkcionárov vojenských útvarov a jednotiek Ozbrojených síl Slovenskej republiky Vševojsk-1-1 z 13. júna 2017 a Doktrínou personálneho manažmentu Ozbrojených síl Slovenskej republiky SVD-10(B).

4) Smernice náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky o činnosti posádkových klubov pri vojenských útvaroch a zariadeniach ozbrojených síl Slovenskej republiky č. ŠbPO-145-55/2012-OPeP z 20. septembra 2012.

5) V súčasnosti sú posádkové kluby v posádkach Bratislava, Trenčín, Prešov a Stredisko kultúrno-osvetových činností v posádke Zvolen.

ktoré majú zmluvný vzťah s ozbrojenými silami, s dôrazom na oblasť výchovy, kultúry, podporných programov a starostlivosti o personál.

Náčelník podľa interného predpisu ⁴⁾ komplexne realizuje kultúrno-spoločenský servis v stredisku a posádke pre profesionálnych vojakov a zamestnancov, ich rodinných príslušníkov, vojenských dôchodcov, vojnových veteránov a osobitne pre rodinných príslušníkov vojakov vykonávajúcich službu v misiách a podieľa sa na spracovávaní plánu výcvikového roku v oblasti výchovy, kultúry a podporných programov personálneho manažmentu.

Novo zavedeným prvkom starostlivosti je Centrum starostlivosti o profesionálnych vojakov a veteránov, ktoré vzniklo 1. mája 2021 v rámci Ústrednej vojenskej nemocnice SNP Ružomberok – fakultnej nemocnice. Toto centrum zabezpečuje, koordinuje a vytvára podmienky na plnenie úloh v týchto oblastiach:

- a) realizácia observačných pobytov profesionálnych vojakov po návrate z plnenia úloh medzinárodného krízového manažmentu,
- b) komplexná duchovná starostlivosť poskytovaná pacientom ÚVN Ružomberok – FN, profesionálnym vojakom a veteránom v posádke Ružomberok,
- c) poskytovanie sociálneho poradenstva a sociálnej pomoci pacientom a rodinným príslušníkom,
- d) poskytovanie psychologickéj podpory profesionálnym vojakom, veteránom a pacientom ÚVN Ružomberok – FN,
- e) pomoc vojnovým veteránom a bývalým profesionálnym vojakom pri odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby počas poskytovania zdravotnej starostlivosti,
- f) koordinácia objednávaní profesionálnych vojakov a veteránov na odborné vyšetrenia v spolupráci s klinikami a oddeleniami ÚVN Ružomberok – FN,
- g) pomoc pri zabezpečovaní prevozu profesionálnych vojakov a veteránov dopravnou zdravotnou službou.

Súčasný stav riadenia oblasti starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny vykazuje viacero nedostatkov. Predovšetkým absentuje centrálny riadiaci prvok, ktorý by popri koordinačnej, kontrolnej a metodickéj funkcii mal zabezpečovať aj iniciáciu a rozvoj nových prvkov starostlivosti a ich prípadnú modifikáciu. Manažment vojenského personálu v celej oblasti kvality života profesionálnych vojakov vrátane systému starostlivosti pôsobí pasívne až rezignovane, čo sa prejavuje napríklad vo funkčných náplniach pracovníkov personálneho manažmentu (VO-M10, ČŠp 490), kde položky pokrývajúce oblasť zabezpečenia kvality života profesionálnych vojakov chýbajú napriek deklarovaným zámerom v doktríne SVD-10(B).

1.2 Smerovanie a rozvoj systému starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny

Starostlivosť o vojakov má v našich podmienkach svoju históriu i tradíciu. Po roku 1989 bol zavedený do bývalej československej armády systém sociálneho riadenia a neskôr systém výchovy a kultúry, v rámci ktorého sa realizovali viaceré podporné programy. Činnosti, ktoré tieto systémy zahŕňali, boli zamerané predov-

POZNÁMKY

všetkým na vojakov povinnej (základnej a náhradnej) vojenskej služby. S nástupom profesionalizácie, znižovania počtov, a tiež v súvislosti s krátením finančných prostriedkov v rokoch nasledujúcich po prepuknutí globálnej finančnej a hospodárskej krízy, dochádzalo k redukcii podporných programov, a tiež **k redukcii personálu určeného na zabezpečenie realizácie týchto programov.**

Personálny manažment, ktorý prevzal dovtedajšie prvky systému výchovy a kultúry, formálne zachoval starostlivosť o vojenský personál a ich rodiny v rámci Doktríny personálneho manažmentu SVD-10(B) prijatej náčelníkom Generálneho štábu OS SR vo februári 2008, v ktorej sú definované **dva piliere personálneho zabezpečenia: personálna administratíva a zabezpečenie kvality života.** Zabezpečenie kvality života je chápané ako komplex činností spojených so starostlivosťou o sociálne zabezpečenie, s kultúrno-športovým vyžitím, psychologickou podporou a starostlivosťou, relaxáciou, oceňovaním a odmeňovaním personálu a starostlivosťou o rodiny profesionálnych vojakov. V praxi sa však tento pilier nerozvíjal alebo sa rozvíjal len v obmedzenej miere.

V prípade nezavedenia systému starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny bude pre ozbrojené sily najväčším rizikom prehlbovanie nežiaduceho stavu v oblasti stabilizácie vojenského personálu. **Aj preto sa obnovenie starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny a zavedenie systému do tejto činnosti javí ako nevyhnutnosť.** Realizácia takejto starostlivosti si vyžaduje okrem iného postupnú profesionalizáciu činností spojených so sociálnou prácou s vojakom a jeho rodinou. Táto skutočnosť sa odrazila aj v dokumente „Model kvality života profesionálnych vojakov a mechanizmy jeho monitorovania a posudzovania“ (č. SEĽUZ-57-25-1/2017), ktorý bol schválený ministrom obrany v októbri 2017 a neskôr aj v dokumente „Konkretizácia plnenia úloh vyplývajúcich z koncepcie manažmentu vojenského personálu ozbrojených síl Slovenskej republiky“ (SEĽUZ-43-95/2019-OdRLZ) schváleného ministrom obrany 23. decembra 2019 (seKoMO-15-11/2019-12-KoMO). Z týchto dokumentov vyplynula úloha zaviesť do štruktúr personálneho manažmentu vo vojenských útvaroch od stupňa prapor (a ich ekvivalentov) odborníkov pre sociálne služby a poradenstvo, starostlivosť o profesionálnych vojakov a ich rodiny. Prvým krokom v tomto smere bolo ustanovenie špecializácie – odborník pre sociálne služby a poradenstvo (ČŠp 473) v rámci vojenskej odbornosti personálny manažment (M10) do služobného predpisu hlavného služobného úradu č. 107/2015 o podrobnostiach o vojenských odbornostiach a ich špecializáciách, o podrobnostiach a o plánovaní funkcií pre profesionálnych vojakov a o určení funkcií pre garantov vojenských odborností v znení neskorších predpisov.

V súvislosti s potrebou doplňovania vojenského personálu je dôležité uvažovať aj o ďalších mechanizmoch, resp. opatreniach využiteľných pri implementácii programov starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny do praxe.

Existujúce programy starostlivosti pokrývajú hlavne fázu nasadenia profesionálnych vojakov na plnenie úloh mimo územia SR a fázu ponávratovej psychologickéj starostlivosti. Ako bolo vyššie uvedené, starostlivosť o profesionálnych vojakov je

v súčasnosti parciálne pokrývaná rôznymi subjektmi v oblasti ich pôsobnosti (veliteľ, veliaci poddôstojník, duchovný, psychológ, personalista, telocvikár). Reálne však neexistuje žiadny subjekt, pre ktorý je takáto starostlivosť hlavnou funkčnou náplňou, a ktorý vo vojenských útvaroch zodpovedá za jej komplexnú realizáciu.

Obsah a úlohy systému starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny v našich ozbrojených silách sú determinované kritickými situáciami, na ktoré tento systém a jeho jednotlivé prvky reagujú. Za problémové situácie, ktoré vyplývajú z výkonu štátnej služby profesionálneho vojaka, možno považovať najmä:

- zmena miesta výkonu štátnej služby,
- vyslanie profesionálneho vojaka na plnenie úloh mimo územia SR,
- návrat profesionálneho vojaka z plnenia úloh mimo územia SR,
- dlhodobé vyslanie profesionálnych vojakov na služobné cesty/kurzy/výcvik,
- ukončenie vojenskej kariéry,
- život po ukončení vojenskej kariéry.

Na riešenie týchto situácií je potrebné nasmerovať programy starostlivosti, ktoré môžu byť jednorazové, krátkodobé alebo aj dlhodobé. Samotné programy môžu byť realizované prostredníctvom konkrétnych projektov.

2 PROGRAMY STAROSTLIVOSTI O PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV A ICH RODINY

V súčasnosti sa už v OS SR realizujú niektoré koncepcie, resp. programy zamerané na starostlivosť o profesionálnych vojakov:

- Koncepcia starostlivosti o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia SR ⁶⁾,
- Program psychologickkej starostlivosti o profesionálnych vojakov po návrate z plnenia úloh mimo územia SR,
- Program orientácie profesionálnych vojakov po príchode k vojenskému útvaru.

Najväčšia pozornosť sa v rezorte obrany doposiaľ venovala podporným opatreniam súvisiacim s nasadením profesionálnych vojakov na plnenie úloh mimo územia SR. Túto oblasť rieši Koncepcia starostlivosti o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia SR (č. ŠbPO-140-85/2013) a na ňu nadväzujúce Metodické usmernenie pre veliteľov a určené tímy pracovníkov zodpovedných za starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia SR (č. ŠbPO-367/2018). Účelom týchto dokumentov je zabezpečiť správny a jednotný postup veliteľa predurčenej jednotky zabezpečujúceho prípravu pred nasadením do operácie pri realizácii starostlivosti o rodiny profesionálnych vojakov pred vyslaním, počas vyslania a po ukončení vyslania na plnenie úloh mimo územia Slovenskej republiky.

6) Realizovaná prostredníctvom Metodického usmernenia pre veliteľov a určené tímy pracovníkov zodpovedných za starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia SR.

POZNÁMKY

Koncepcia starostlivosti o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia SR tiež uvádza, že jednou z úloh podporných tímov je aj vytváranie a upevňovanie neformálnych väzieb medzi rodinami profesionálnych vojakov ako predpokladu pre vznik svojpomocných riešení krízových situácií v rámci vojenskej komunity, čo sa však nie vždy darí zrealizovať predovšetkým z dôvodu veľkej vzdialenosti domácností vyslaných profesionálnych vojakov od miesta vysielajúceho útvaru.

V súvislosti s pôsobením profesionálnych vojakov v operáciách medzinárodného krízového manažmentu a následnej ponávratovej starostlivosti je vypracovaný Program psychologickej starostlivosti o profesionálnych vojakov po návrate z plnenia úloh mimo územia SR (ŠbPO-129-55/2014). Cieľom tohto programu je najmä skvalitnenie realizácie psychologickej starostlivosti o profesionálnych vojakov po ukončení ich vyslania na plnenie úloh mimo územia SR.

Zodpovednosť za Program psychologickej starostlivosti o profesionálnych vojakov po návrate z plnenia úloh mimo územia SR majú vojskovi psychológovia. Tento program je v súčasnosti funkčný. K 31. októbru 2018 bol novelizovaný z dôvodu zmenených podmienok v operáciách, vznikom nových operácií a aj vzhľadom na poznatky z praxe.

Na problematiku začlenenia sa profesionálnych vojakov do vojenských útvarov po zmene miesta výkonu štátnej služby reagoval Generálny štáb ozbrojených síl SR v roku 2017 prijatím Programu orientácie profesionálnych vojakov po príchode k vojenskému útvaru (nariadenie náčelníka GŠ OS SR č. KaGŠ-40-54/2017-HPoD). Účelom tohto programu je zabezpečiť prípravu a prijatie profesionálnych vojakov k útvarom, zložkám a zariadeniam OS SR. Cieľom je zabezpečiť individuálny prístup ku každému profesionálnemu vojakovi zo strany nadriadených funkcionárov. Program stanovuje postup a súbor činností, ktoré sa vykonávajú v procese orientácie po príchode vojakov k vojenskému útvaru. Profesionálni vojaci však požadujú poskytnúť podstatne väčšiu a širšiu pomoc pri príchode k novému útvaru, resp. pomoc orientovanú aj na ich rodinných príslušníkov.

Na základe posúdenia súčasného stavu v oblasti starostlivosti o profesionálnych vojakov bolo navrhnuté vytvoriť komplexnú sústavu programov, ktorá bude zahŕňať už existujúce, ale najmä vytvorí priestor na realizáciu ďalších, ktoré vyplývajú a budú vyplývať z potrieb praxe.

Postupne by sa mal vytvoriť systém komplexnej starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny, ktorý bude reagovať na potenciálne sociálne nepriaznivé situácie v jednotlivých etapách/fázach vojenskej kariéry, a aj po skončení štátnej služby.

Jednotlivé programy starostlivosti budú potrebovať finančnú a materiálovú podporu. Každému programu starostlivosti pri jeho vypracovaní bude predchádzať posúdenie potrieb profesionálnych vojakov a ich rodín a tam, kde je to vhodné sa uplatní princíp hodnoty za peniaze a na tomto podklade a vyhodnotenia možností rezortu obrany budú konkrétne špecifikované náklady potrebné na ich zdrojové

krytie. Tieto budú následne uplatnené v rámci príslušného cyklu obranného plánovania.

Programy starostlivosti sú modelovo zložené z troch oblastí:

- individuálna starostlivosť o profesionálnych vojakov,
- starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov,
- starostlivosť o vojnových veteránov a výsluhových dôchodcov.

2.1 Program starostlivosti o profesionálnych vojakov

Podpora adaptácie profesionálnych vojakov a ich rodín na nové prostredie pri ich príchode do novej posádky

Zmena miesta výkonu štátnej služby v súlade s potrebami ozbrojených síl je jednou z typických udalostí, ktoré charakterizujú vojenskú profesiu. Zmena miesta výkonu štátnej služby je spätá s celým radom rizikových faktorov, ktoré nepriaznivo vplyvajú na kvalitu života profesionálnych vojakov a ich rodín.

Profesionálni vojaci sa po príchode do nového útvaru musia vysporiadať s nasledujúcimi sociálne nepriaznivými situáciami:

- nové sociálne vzťahy a väzby v novom vojenskom prostredí,
- nutnosť hľadania nového bývania/ubytovania,
- neznáme sociálne prostredie a infraštruktúra v mieste nového bydliska,
- dlhodobá odlúčenosť partnerov v prípade, že sa rodina profesionálneho vojaka rozhodne zostať v pôvodnom trvalom bydlisku,
- obmedzené možnosti riešiť problémové situácie v rodine a v domácnosti (výchovné, vzťahové, udržiavacie, havarijné...) v prípade, že sa rodina profesionálneho vojaka rozhodne zostať v pôvodnom trvalom bydlisku,
- dochádzanie do zamestnania v prípade, že sa rodina profesionálneho vojaka rozhodne zostať v pôvodnom trvalom bydlisku.

Obdobne táto etapa vojenskej kariéry predstavuje sociálne nepriaznivé situácie aj pre rodinu premiestneného profesionálneho vojaka bez ohľadu na to, či sa rozhodnú presťahovať do miesta nového pôsobenia alebo zostať v mieste terajšieho trvalého bydliska:

- manželka/manžel, partnerka/partner – hľadanie novej práce,
- deti – hľadanie nových škôl, ktoré majú obdobné vzdelávacie programy,
- absencia neformálnych sietí podpory pre pokrytie rizikových situácií (starostlivosť o deti počas neprítomnosti oboch partnerov, zabezpečenie domácich prác/opráv počas neprítomnosti manžela/partnera),
- dlhodobá odlúčenosť partnerov v prípade, že sa rodina profesionálneho vojaka rozhodne zostať v pôvodnom trvalom bydlisku.

V súčasnosti sa problém adaptácie profesionálneho vojaka rieši formou realizácie aktivít v rámci už vyššie spomenutého Programu orientácie profesionálnych vojakov po príchode k vojenskému útvaru. Z pohľadu potrieb a záujmov profesionálnych vojakov a ich rodín je však obsahové zameranie tohto programu pomer-

POZNÁMKY

ne úzke a nerieši problémové situácie, ktorým musia čeliť rodiny týchto profesionálnych vojakov. V dobe po ich príchode do nového vojenského útvaru očakávajú a požadujú podstatne väčšiu pomoc orientovanú nielen na nich, ale aj na ich rodinných príslušníkov.

Za účelom získania ďalších exaktných informácií pre lepšie prispôsobenie programu je potrebné vykonať hlbšiu analýzu potrieb profesionálnych vojakov a ich rodín v tejto oblasti a na jej podklade bude v budúcnosti potrebné zrealizovať novelizáciu tohto programu.

Hľadisko systémového prístupu k starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny si vyžaduje realizáciu ďalších činností, ktoré v konečnom dôsledku vytvoria širší a komplexnejší rámec pomoci profesionálnym vojakom a ich rodinám. Ide o tieto činnosti:

- poskytnutie informácií pre lepšiu orientáciu v širšej lokalite vojenského útvaru, o sídlach verejných a súkromných inštitúcií (mestský alebo obecný úrad, daňový úrad, zdravotné poisťovne, elektrárne, plynárne...), informácie o dostupných kultúrnych, športových a spoločenských inštitúciách či o významných miestnych podujatiach...,
- pomoc pri hľadaní vhodného bývania/ubytovania (zoznam ubytovní, miestnych realitných maklérov, miestnych inzertných novín...),
- asistencia pri hľadaní zamestnania pre rodinných príslušníkov (sprostredkovanie kontaktov na úrad práce, personálne agentúry, firmy...),
- pomoc pri hľadaní vhodnej školy pre deti (porovnateľný výchovno-vzdelávací program či odborné zameranie),
- pomoc pri niektorých administratívnych krokoch spojených so zmenou miesta výkonu štátnej služby.

Podpora profesionálnych vojakov po návrate z plnenia úloh mimo územia SR

Pôsobenie profesionálnych vojakov v rámci plnenia úloh mimo územia SR predstavuje vysoké bio-psycho-sociálne zaťaženie ich osobnosti. Po návrate sa stretávajú s nasledovnými rizikami, s ktorými sa musia vysporiadať:

- opätovné začlenenie do sociálneho prostredia na útvare, v jednotke a v mieste bydliska,
- opätovné začlenenie do rodinného prostredia,
- prípadné zvládnutie nadlimitnej psychickej záťaže počas pôsobenia v operácii,
- možnosť rozvoja posttraumatickej stresovej poruchy.

Zároveň aj pre rodiny týchto profesionálnych vojakov je nutné preorganizovať systém svojho fungovania a opätovne začleniť profesionálneho vojaka do mechanizmov chodu domácnosti. Ako bolo už vyššie uvedené, v súčasnosti je takýto program vypracovaný psychologickou službou. Ide o plne funkčný Program psychologickej starostlivosti o profesionálnych vojakov po návrate z plnenia úloh mimo územia SR (č. ŠbPO-129-55/2014). Cieľom programu je najmä skvalitnenie realizácie psychologickej starostlivosti o profesionálnych vojakov po ukončení ich vyslania na plnenie úloh mimo územia SR.

Program psychologickej starostlivosti predstavuje tri na seba nadväzujúce realizačné fázy a zabezpečuje psychologickú starostlivosť o profesionálnych vojakov po ukončení vyslania na plnenie úloh vo vojenských operáciách (napríklad EUFOR ALTHEA, UNFICYP) a o profesionálnych vojakov deklarovanej jednotiek síl vysokej pripravenosti. Hlavnou prioritou Programu psychologickej starostlivosti je zabezpečenie psychologickej starostlivosti o profesionálnych vojakov v rizikovom období 3 – 6 mesiacov po návrate z plnenia úloh mimo územia SR. Dôležité je priebežne vyhodnocovať stav plnenia tohto programu a prípadne navrhnúť jeho inováciu.

Podpora profesionálnych vojakov pred ukončením vojenskej kariéry

Koniec vojenskej kariéry je v pracovnom živote profesionálneho vojaka zlomová situácia, ktorá zásadným spôsobom vplyva na kvalitu jeho života, a z ktorej vyplýva množstvo rizík, s ktorými sa musí vysporiadať pri zohľadnení takých faktorov ako sú dĺžka služby, vek, miera nárokov na sociálne zabezpečenie a starostlivosť a pod. Profesionálni vojaci sa stretávajú v tomto období s viacerými rizikovými situáciami. Ide hlavne o riziká (problémy) súvisiace:

- s naplnením zmyslu ďalšieho života,
- so začlenením do sociálneho prostredia (priatelia, známi, občiansky aktivizmus, atď.),
- s orientáciou a uplatnením sa na trhu práce atď.

Problémy sa vyskytujú aj v samotnej rodine bývalého vojaka. Dochádza k výraznej zmene v rodinnom rozpočte či v spôsobe života.

Príprava profesionálnych vojakov na trh práce je upravená v zákone č. 281/2015 Z. z.

Aplikačná prax však ukazuje, že profesionálni vojaci intenzívne vnímajú potrebu pomoci pri hľadaní zamestnania a túto podporu v jej dnešnej podobe považujú za nedostatočnú. Medzi možné formy podpory profesionálnych vojakov pred ukončením vojenskej kariéry je možné zaradiť ⁷⁾:

- informačné aktivity a školenia,
- kariérne poradenstvo,
- sprostredkovanie práce,
- odborná rekvalifikácia,
- odborná prax,
- veľtrhy a burzy pracovných príležitostí.

V súčasnosti existuje príprava profesionálnych vojakov na prechod na trh práce formou poradenstva, ktorú majú v pôsobnosti vojskovi psychológovia. Príprava sa realizuje každé dva mesiace a je každoročne zverejňovaná v smernici o príprave OS SR na príslušný výcvikový rok a nadväzne v plánoch podriadených organizačných zložiek. Vojskovi psychológovia prípravu realizujú len na požiadanie záujem-

7) Obzvlášť inšpiratívny je poľský model rekonverzného personálneho systému, ktorý je bližšie popísaný v materiáli „Komparácia oblastí kvality života profesionálnych vojakov vybraných krajín NATO“ z roku 2017.

POZNÁMKY

cov, odchádzajúcich profesionálnych vojakov. **Súčasnú aktivitu, ktorú realizuje psychologická služba, je potrebné a vhodné rozšíriť o ďalšie špecializované činnosti, prispôbiť ich aktuálnym požiadavkám a dať ich viac do povedomia profesionálnych vojakov.**

Profesionálni vojaci, ktorí hľadajú svoje ďalšie uplatnenie aj mimo zóny pracovného trhu, majú často záujem občiansky sa angažovať v neziskovom sektore, v ktorom sa vedia pomerne efektívne uplatniť vďaka svojim návykom a prístupom k riešeniu problémov, ktoré si vypestovali v ozbrojených silách. Tí, ktorí odpracovali podstatnú časť svojho života v ozbrojených silách, majú aj po skončení svojej profesionálnej vojenskej kariéry pretrvávajúci záujem o život v ozbrojených silách, čo je možné zrealizovať prostredníctvom ich aktívnej účasti v občianskych združeniach združujúcich aktívnych aj bývalých profesionálnych vojakov, vojnových veteránov a vojenských dôchodcov, ktoré spolupracujú s rezortom obrany.

2.2 Programy starostlivosti o rodiny profesionálnych vojakov

Starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov a zamestnancov rezortu obrany prispieva k vytváraniu priaznivých pracovných a životných podmienok pre príslušníkov rezortu. Jej cieľom je podporiť vnútorné uspokojenie z vykonávanej práce a zblížovanie individuálnych záujmov profesionálnych vojakov a zamestnancov so záujmami OS SR.

V tejto oblasti sa vychádza z empirických poznatkov získaných v rámci už realizovanej starostlivosti o rodiny profesionálnych vojakov, ktorá bola doposiaľ vykonávaná predovšetkým v súvislosti s vysielaním profesionálnych vojakov na plnenie úloh mimo územia SR. Ďalšou oblasťou, v ktorej je možné nadviazať na poznatky aplikačnej praxe, je organizovanie denných detských táborov v útvaroch, zväzkoch a zariadeniach OS SR, o ktoré je medzi profesionálnymi vojakmi a zamestnancami výrazný záujem. Súčasťou starostlivosti o rodiny profesionálnych vojakov je aj psychologická krízová intervencia v prípade úmrtia alebo vážneho zranenia profesionálneho vojaka v súvislosti s výkonom služby, ale aj mimo neho. Novou oblasťou, ktorú je potrebné v súvislosti s napĺňaním vyššie uvedeného cieľa rozvíjať, je podpora komunitného spôsobu života profesionálnych vojakov a ich rodín.

Starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia SR

Doposiaľ bola v rezorte obrany najväčšia pozornosť venovaná podporným opatreniam, ktoré súvisia s vyslaním profesionálnych vojakov na plnenie úloh mimo územia SR. Starostlivosť o rodiny týchto profesionálnych vojakov je rozpracovaná v Konceptii starostlivosti o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia SR (č. ŠbPO-140-85/2013) a na ňu nadväzujúcom Metodickom usmernení pre veliteľov a určené tímy pracovníkov zodpovedných za starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia SR (č. ŠbPO-367/2018) a Metodickom usmernení k príprave a vykonávaniu slávnostných nástupov pri príležitosti rozlúčky a privítania s príslušníkmi OS SR pred vysla-

ním a po návrate z plnenia úloh v rámci vojenských operácií a misií medzinárodného krízového manažmentu v znení doplnku č. 1 (č. KaGŠ-5-160/2019-SCKM z 29. júna 2019). Medzi oboma dokumentmi sú určité rozdiely, ktoré sa týkajú stretnutí rodín pri organizácii slávnostných nástupov pri vyslaní a návrate profesionálnych vojakov z operácií MKM. Vplyv týchto rozporov sa v praxi podstatne neprejavil z dôvodu proticovidových opatrení.

Podľa Metodického usmernenia pre veliteľov a určené tímy pracovníkov zodpovedných za starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných na plnenie úloh mimo územia SR je samotná starostlivosť o rodiny realizovaná najmä prostredníctvom stretnutí s rodinami, ktoré zabezpečuje veliteľ zodpovedný za prípravu jednotky na vyslanie do operácie a ním určený tím (prvé a posledné stretnutie, ktoré sa realizuje v rámci rozlúčky s vysielanou jednotkou a následného privítania jednotky po návrate), ale aj veliteľ vysielajúceho útvaru so svojim vlastným tímom (druhé stretnutie, ktoré sa realizuje v útvaru, z ktorého bol profesionálny vojak do operácie vyslaný). Tímy pre starostlivosť o rodiny sa spravidla skladajú z pracovníka personálneho manažmentu, psychológa, vojenského duchovného, právnik a lekára. Starostlivosť o rodiny je ďalej možné realizovať aj formou kultúrno-spoločenských a športových podujatí a aktivít pre deti.

Ciele takto realizovanej starostlivosti o rodiny sú nasledovné:

- nadviazanie kontaktov s rodinnými príslušníkmi,
- poskytovanie informácií rodinným príslušníkom,
- vytváranie a upevňovanie väzieb medzi rodinami profesionálnych vojakov za účelom vytvárania neformálnych sietí vzájomnej podpory,
- morálna podpora vyslaným profesionálnym vojakom,
- eventuálne zvyšovanie regrutačného potenciálu.

Takto koncipovaná starostlivosť o rodiny mala ambíciu aspoň čiastočne reflektovať nasledujúce požiadavky profesionálnych vojakov v oblasti starostlivosti o ich rodiny počas vyslania:

- priama pomoc v prípade potreby, napr. zabezpečenie starostlivosti o deti, zabezpečenie pomoci v prípade núdze (napr. asistenčné služby v prípade havárie) a pod.,
- opatrenia na zlepšenie kontaktu a informovanosti profesionálnych vojakov a ich rodinných príslušníkov, z ktorých bolo najviac preferované skvalitnenie možností kontaktu s rodinou počas vyslania (internet, telefón),
- zriadenie internetovej stránky prístupnej len pre vyslaných profesionálnych vojakov a ich rodinných príslušníkov,
- organizovanie kultúrno-spoločenských a športových podujatí pre rodinných príslušníkov a podujatí pre deti vo väčšom rozsahu.

Čo sa týka finančného zabezpečenia, prvé a tretie stretnutie rodinných príslušníkov sa realizuje v rámci rozlúčky a slávnostného privítania vyslaných profesionálnych vojakov z finančných prostriedkov určených na tieto aktivity. Finančné prostriedky na druhé stretnutie, ktoré zabezpečuje veliteľ vysielajúceho útvaru, sú

POZNÁMKY

čerpané z rozpočtu RD 05 – Veliteľ SCKM – rozpočet pre operácie mimo územia štátu a limit finančných prostriedkov je určený vo výške 6 eur/1 vyslaný profesionálny vojak/1 stretnutie.

Výsledky sociologických výskumov, ktoré realizovala v minulosti sekcia ľudských zdrojov, signalizujú nespokojnosť profesionálnych vojakov s poskytovanými formami starostlivosti o rodiny počas ich vyslania na plnenie úloh mimo územia SR. Na základe dlhodobej aplikačnej praxe možno konštatovať, že o stretnutia s rodinami profesionálnych vojakov je záujem predovšetkým v útvaroch a zväzkoch dislokovaných na východe SR, kde je väčšia pravdepodobnosť, že vojaci slúžia v útvaroch v mieste svojho bydliska, príp. v blízkom okolí. Naopak, cestovanie na väčšie vzdialenosti predstavuje celkom pochopiteľnú prekážku účasti na stretnutiach s rodinami.

Podľa Metodického usmernenia k príprave a vykonávaniu slávnostných nástupov pri príležitosti rozlúčky a privítania s príslušníkmi OS SR pred vyslaním a po návrate z plnenia úloh v rámci vojenských operácií a misií medzinárodného krízového manažmentu v znení doplnku č. 1 sa organizuje už iba jeden slávnostný nástup spolu s rodinnými príslušníkmi, a to pri návrate z vojenských operácií a misií MKM. Tento slávnostný nástup sa plánuje a realizuje spravidla trikrát ročne. Ak je v danom období vykonávané striedanie personálu vo viacerých vojenských operáciách a misiách MKM, tak sa majú tieto jednotky kumulovať do jedného spoločného slávnostného nástupu na ocenenie príslušníkov OS SR vracajúcich sa z plnenia úloh mimo územia Slovenskej republiky.

V rámci budúceho programu, ktorý by mal byť zameraný na túto problematiku je potrebné na tento poznatok primerane reagovať, **ideálne organizovaním strenutí v posádkach**, ktoré budú určené rodinným príslušníkom z blízkeho okolia bez ohľadu na zaradenie profesionálneho vojaka do konkrétneho útvaru či jeho aktuálnu účasť v konkrétnej operácii.

Podpora harmonizácie rodinného a pracovného života

V súčasnosti neexistuje v OS SR program starostlivosti, ktorý by systémovo pokrýval starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov počas výkonu štátnej služby (teda nielen vtedy, keď je vojak vyslaný na plnenie úloh mimo územia SR).

V tejto oblasti existujú čiastkové, skôr náhodné aktivity. Platí to najmä o detských táboroch a detskej rekreácii. Rezort obrany v období letných prázdnin poskytuje určité možnosti pri harmonizácii pracovného a rodinného života. Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia (ďalej len „VÚSZ“) v súlade s § 69 zákona č. 328/2002 Z. z. zabezpečuje pobytové tábory formou detskej rekreácie v rekreačných zariadeniach určených ministerstvom obrany spravidla v čase letných prázdnin. V niektorých vojenských útvaroch a zväzkoch sú počas letných prázdnin organizované denné tábory, o ktoré je zo strany profesionálnych vojakov a zamestnancov veľký záujem.

Oficiálne však rezort obrany žiadne osobitné služby rodinám profesionálnych vojakov a ich deťom neposkytuje. Je potrebné spracovať program podpory rodinám profesionálnych vojakov formou projektov, v rámci ktorých budú reflektované také potreby profesionálnych vojakov a zamestnancov, ako napr.:

- systémová podpora organizovania denných detských táborov počas prázdnin a ich propagácia,
- rozšírenie ponuky VÚSZ na ponuku detskej rekreácie aj na obdobie jarných prázdnin (napr. so zameraním na kurz lyžovania/plávania a pod.),
- vybudovanie detských kútikov ⁸⁾ vo vojenských útvaroch, ktoré by sa využívali v prípade štrajkov učiteľov, riaditeľských dní voľna na školách a v prípade ďalších neočakávaných situácií, ktoré môžu predstavovať náročnú výzvu pre profesionálnych vojakov a zamestnancov – rodičov maloletých detí pri sklbení služobných/pracovných povinností a starostlivosti o deti,
- v strednodobom horizonte budovanie predškolských zariadení v posádkach s vysokou koncentráciou vojsk, v ktorých je nedostatok predškolských zariadení.

Podpora komunitného spôsobu života profesionálnych vojakov a ich rodín

Profesionálni vojaci sa počas výkonu štátnej služby v OS SR stretávajú s rôznymi formami záťaže, ktoré rušivo pôsobia nielen na ich sociálne začlenenie v rámci vojenskej jednotky, ale sprostredkovane aj na ich rodinný život predovšetkým v dôsledku napätia v medziľudských vzťahoch.

Niektoré aspekty výkonu vojenskej profesie predstavujú výraznú záťaž pre rodinný život a funkčnosť rodín profesionálnych vojakov. Ide najmä o sociálnu izolovanosť pri zmenách výkonu miesta štátnej služby profesionálnych vojakov, dlhodobejšie plnenie úloh mimo miesta výkonu štátnej služby (vzdelávanie, výcvik vo vojenských výcvikových priestoroch) a o konflikty vyplývajúce z neporozumenia práce profesionálnych vojakov. Obmedzené možnosti riešiť problémové situácie v rodine a v domácnosti (výchovné, vzťahové, udržiavacie, havarijné a pod.) majú v prípade dlhodobej neprítomnosti profesionálneho vojaka nepriaznivý dopad na psychickú pohodu profesionálneho vojaka, ale aj na ich partnerov, nehovoriac, ak k takýmto odlúčeniam dochádza neočakávane alebo často.

Situácia v útvaroch OS SR si vyžaduje, aby vznikol a realizoval sa ucelený prierezový program zameraný na rozvoj medziľudských vzťahov, podporu zdravého životného štýlu, prevenciu sociálne nežiaducich javov, stmelovanie vojenských jednotiek a v neposlednom rade **na podporu rozvoja neformálnych sietí vzájomnej podpory.**

2.3 Program starostlivosti o vojnových veteránov a výsluhových dôchodcov

Ako bolo už vyššie konštatované, štátna služba profesionálneho vojaka má svoje špecifiká, ktoré určujú odlišné podmienky výkonu práce v ozbrojených silách od výkonu podobnej práce v civilných podmienkach. Tieto špecifiká sa výraznejšie podpisujú najmä na skupine profesionálnych vojakov, ktorí venovali podstatnú časť svojej pracovnej aktivity v produktívnom veku službe ozbrojeným silám.

Rezort obrany už v súčasnosti venuje tejto skupine bývalých vojakov zvýšenú pozornosť. Pri pomoci tejto skupine sa vychádza aj z toho, že u nej je možné po-

8) Príklad podpory flexibilných foriem starostlivosti o deti (detské kútiky) v rámci výzvy OP ĽZ DOP 2017/3.2.1/01 Podpora zosúladienia rodinného a pracovného života operačného programu Ľudské zdroje MPSVaR SR.

POZNÁMKY

zorovať sociálne nepriaznivé situácie, s ktorými sa musia vysporiadať po odchode z aktívnej služby:

- naplnenie zmyslu ďalšieho života po odchode z aktívnej služby v OS SR,
- začlenenie sa do sociálneho prostredia (priatelia, známi, občiansky aktivizmus, atď.).

Pri starostlivosti o túto cieľovú skupinu je potrebné tiež zohľadniť faktory ako sú dĺžka služby, vek, miera nárokov na sociálne zabezpečenie a starostlivosť (dočasná služba, vojnoví veteráni, výsluhoví dôchodcovia).

Časť bývalých profesionálnych vojakov naďalej prejavuje záujem o život v ozbrojených silách, o otázky obrany či brannosti občanov Slovenska. Disponujú vedomosťami a skúsenosťami, ktoré majú potenciál v rámci rozvoja civilno-vojenských vzťahov, resp. pri rozvíjaní spolupráce medzi ozbrojenými silami a verejnosťou. Ale hlavne majú ochotu venovať časť svojho času obdobným aktivitám, ktoré sú v súlade so záujmami ozbrojených síl. V období po odchode z ozbrojených síl, najmä v čase krátko po prepustení zo štátnej služby, vzniká pre nich nutnosť nastaviť nové pravidlá súžitia a spoločného spôsobu života v rodinách.

Základná starostlivosť o vojnových veteránov je upravená predovšetkým zákonom č. 463/2003 Z. z. V súlade s týmto zákonom Ministerstvo obrany SR vojnovým veteránom:

- a) zabezpečuje vyšetrenia a kontroly zdravotného stavu, dispenzárnu starostlivosť a liečebnú starostlivosť po návrate z výkonu vojenskej služby mimo územia Slovenskej republiky najmä v zdravotníckych zariadeniach v pôsobnosti ministerstva ⁹⁾,
- b) poskytuje rekreačnú starostlivosť v rekreačných zariadeniach ministerstva,
- c) poskytuje kúpeľnú starostlivosť v kúpeľných ústavoch,
- d) usporadúva podujatia pre vojnových veteránov a podľa rozhodnutia ministra zabezpečuje prepravu vojnových veteránov a ich sprevádzajúcich osôb na tieto podujatia.

V roku 2018 bola schválená novela zákona č. 463/2003 Z. z., ktorou bolo doplnené nové oprávnenie pre ministerstvo obrany, a to od 1. januára 2021 zabezpečovať vojnovým veteránom ubytovanie v penzióne pre vojnových veteránov.

V súčasnosti Ministerstvo obrany SR v prospech vojnových veteránov a výsluhových dôchodcov vykonáva aj tieto činnosti:

- zabezpečuje starostlivosť o vojnových veteránov a vojenských dôchodcov v spolupráci s VÚSZ v oblasti poskytovania rekreačnej a kúpeľnej starostlivosti,
- spolupracuje s občianskymi združeniami a mimovládnyimi organizáciami zaberajúcimi sa starostlivosťou o vojnových veteránov a vojenských dôchodcov na území Slovenskej republiky i v zahraničí,
- plánuje, koordinuje, zabezpečuje a podieľa sa na realizácii podujatí pre vojnových veteránov a vojenských dôchodcov,

9) V štruktúre Ústrednej vojenskej nemocnice v Ružomberku vzniklo 1. mája 2021 Centrum starostlivosti o profesionálnych vojakov a veteránov, ktoré o. i. zabezpečuje realizáciu observačných pobytov profesionálnych vojakov po návrate z plnenia úloh medzinárodného krízového manažmentu.

- podieľa sa na udržiavaní vojenských tradícií, zabezpečuje organizovanie celoštátnych osláv a pietnych spomienok pre vojnových veteránov 2. svetovej vojny a novodobých vojnových veteránov,
- zabezpečuje zvýhodnené sadzby v ubytovacích zariadeniach BARMO,
- zabezpečuje poskytovanie zľavnených a voľných vstupov do múzeí a kultúrnych inštitúcií v pôsobnosti územnej samosprávy,
- predkladá návrhy na udeľovanie vojenských vyznamenaní a zabezpečuje ich slávnostné odovzdávanie,
- zasiela vojnovým veteránom blahoprajné pozdravy pri významných životných jubileách,
- mapuje problémy vojnových veteránov, ktorí už nie sú v aktívnej službe,
- poskytuje psychologickú pomoc (vojnoví veteráni a výsluhoví dôchodcovia sa môžu obrátiť na vojenských psychológov pôsobiacich v rámci OS SR).

Ako spoločná platforma pre rozvoj a skvalitnenie programu starostlivosti o bývalých profesionálnych vojakov môžu v budúcnosti slúžiť **komunitné centrá** s cieľom poskytovať široký priestor nielen pre klubovú činnosť, ale aj pre poskytovanie poradenstva v rôznych oblastiach.

Pre uvedené účely by sa dali využiť už existujúce posádkové kluby, na báze ktorých bude možné vybudovať komunitné centrá pre vojnových veteránov a výsluhových dôchodcov s tým, že náplň klubovej činnosti zostane zachovaná a bude rozšírená práve o poradenskú činnosť. Zámerom je zaviesť a postupne rozšíriť činnosť komunitných centier o pôsobnosť psychológa, právnik, ekonóma, duchovného a pod. Do budúcnosti bude potrebné, aby boli tieto komunitné centrá (posádkové kluby) vytvorené vo všetkých posádkach.

Pre vojnových veteránov a výsluhových dôchodcov sa bude na platforme komunitných centier rozvíjať:

- klubová činnosť (záujmové krúžky, organizácia spoločenských, kultúrnych a športových podujatí),
- poradenstvo v oblasti psychológie, finančnej gramotnosti, právnej pomoci, zdravia a zdravého životného štýlu, duchovnej služby),
- pomoc pri sprostredkovaní umiestnenia do zariadenia poskytujúceho sociálne služby v súlade so zákonom č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov,
- prednášky, výstavy a lektorská činnosť,
- spolupráca s ministerstvom obrany, ozbrojenými silami, občianskymi združeniami, s miestnou správou a samosprávou.

Vojnoví veteráni považujú za dôležité, aby po návrate zo zahraničných vojenských operácií a mierových pozorovateľských misií mali možnosť využívať napr. psychologickú poradu alebo psychologickú pomoc a za podstatné považujú aj dostupnosť takejto služby.

POZNÁMKY

Z komunikácie s predstaviteľmi občianskych združení zaoberajúcich sa problematikou vojnových veteránov vyplynulo, že vo všeobecnosti absentuje teritoriálne rozmiestnenie pracovísk, ktoré by spádovo poskytovali priestor pre poradenstvo a klubovú činnosť vojnových veteránov a výsluhových dôchodcov. Zároveň chýba prvok takzvanej „terénnej práce“ v prospech vojnových veteránov na regionálnom princípe.

3 MECHANIZMY IMPLEMENTÁCIE PROGRAMOV STAROSTLIVOSTI O PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV A ICH RODINY DO VOJSKOVEJ PRAXE

Zavedenie systémového prístupu k starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny si okrem definovania potreby, obsahu a rozsahu programov starostlivosti vyžaduje aj **vytvorenie mechanizmov ich aplikácie v praxi**. Ide najmä o vytvorenie, určenie výkonných štruktúr a realizáciu opatrení ako prejav potreby profesionalizovať a centralizovať podporné aktivity a služby profesionálnym vojakom a ich rodinám, ktoré im pomôžu preklenúť sociálne nepriaznivé a stresové situácie vyplývajúce z priebehu ich vojenskej kariéry.

Na základe posúdenia aktuálneho stavu a aplikačnej praxe sú možné nasledujúce varianty spôsobov, mechanizmov realizácie programov, resp. je možná ich kombinácia:

- a) posilnenie kompetencie veliteľov posádok,
- b) zavedenie odborníkov pre sociálne služby a poradenstvo do vojskovej praxe,
- c) využitie mimovládnych organizácií,
- d) využitie inštitútu práca na dohodu.

Zladenie celej agendy programov, využitie jednotlivých variantov a ich realizáciu bude zabezpečovať **koordinátor starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny**, ktorý bude zriadený a bude pôsobiť na úrovni štruktúr MO SR. Vytvorí sa tak základný predpoklad pre riadenie a rozvíjanie systému programov starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny v celom rezorte tak, aby pokrývali široké spektrum situácií spätých s priebehom vojenskej kariéry/výkonom štátnej služby profesionálneho vojaka, ako aj po jej skončení.

Koordinátor bude mať za úlohu metodické rozpracovanie (usmernenie) jednotlivých programov, vytváranie poznatkových a skúsenostných databáz a ich zdieľanie medzi jednotlivými prvkami realizujúcimi konkrétne formy starostlivosti, koordináciu aktivít a získavanie spätnej väzby potrebnej pre modifikáciu a rozvoj tohto systému. Jednou z úloh koordinátora bude aj vypracovanie evaluácie existujúcich programov starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny. Úlohou koordinátora ďalej bude aj plánovanie finančných prostriedkov nutných na realizáciu programov. Koordinátor bude zabezpečovať aj spoluprácu rezortu s organizáciami z mimovládneho sektoru, prípadne ďalšími partnermi, ktorí sa budú na realizácii programov v jednotlivých útvaroch zúčastňovať, resp. kontrahovať konkrétnych špecialistov na zabezpečenie služieb v oblasti starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny na riešenie jednorazových či krátkodobých individuálnych, resp. skupinových potrieb vojakov.

S cieľom efektívneho uplatnenia navrhovaných programov vo vojenských podmienkach sa bude práca koordinátora opierať o funkčnú spoluprácu s GŠ OS SR. Starostlivosť o vojaka je úlohou najmä veliteľov útvarov, preto bude potrebná novelizácia zákona č. 281/2015 Z. z. tak, aby v ňom bola explicitne definovaná úloha pre veliteľov v oblasti starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny. Účelom navrhovanej novely bude zakomponovať do § 120 ods. 1 povinnosť veliteľa vytvárať podmienky pre realizáciu programov starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny, čím sa vytvorí právny rámec pre ich realizáciu vo vojenských útvaroch a zariadeniach.

Vytvorenie funkčného systému si vyžaduje aj úpravu interných predpisov súvisiacich s implementáciou programov starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny. Ide o takú úpravu, ktorá zabezpečí komplexný prístup k vytvoreniu nevyhnutných podmienok pre implementáciu tohto systému.

4 ZÁVER

Analýza aktuálneho stavu v oblasti starostlivosti o vojaka a jeho rodinu odhalila nielen potrebu realizácie programov starostlivosti, ale aj určenie ich rozsahu a obsahu, načrtla možné mechanizmy ich realizácie v praxi. Zároveň ukázala aj mantinely, obmedzenia a objektívne prekážky v širšom uplatnení programov starostlivosti v ozbrojených silách.

Systém programov je skoncipovaný a schválený ministrom obrany, určuje smer konkrétnych krokov, ktoré treba realizovať. Významným predpokladom realizácie systému programov starostlivosti bude tiež zavedenie systému ďalšieho vzdelávania odborníkov zabezpečujúcich realizáciu programov starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny na pôde Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši.

Jedným z pilierov starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny je aj činnosť mimovládnych organizácií, s ktorou má aj rezort obrany bohaté a pozitívne skúsenosti.

Pre nasledujúcu perspektívu rozšírenia spolupráce v tomto segmente je dôležité aj verejne prezentovať záujem rezortu obrany o spoluprácu s tretím sektorom aj v oblasti starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny a optimalizovať systém grantov tak, aby bol efektívny aj v tejto špecifickej oblasti.

Zavedenie programov starostlivosti do praxe je proces dlhodobý. Predpokladom pre úspešnú realizáciu systému programov starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny je vyššia informovanosť o programoch medzi vojenskou verejnosťou.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Armáda a politika. 1. vyd. Praha : Správa sociálního řízení, 1993. 45 s. ISBN 80-85469-37-5.

ARMSTRONG, M.: *Řízení lidských zdrojů*. Praha : Grada Publishing, 2002. 856 s. ISBN 80-247-0469-2.

POZNÁMKY

BĚLOHLÁVEK, F. - KOŠŤAN, P. - ŠULEŘ, O.: *Management*. 1. vyd. Olomouc : Rubico, 2001. 642 s. ISBN 80-85839-45-8.

DĚDINA, J. - CEJTHAMR, V.: *Management a organizační chování*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2005. 340 s. ISBN 978-80-247-1300-4.

DĚDINA, J. - ODCHÁZEL, J.: *Management a moderní organizování firmy*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2007. 328 s. ISBN 978-80-247-2149-1.

CHYTILOVÁ, T.: *Starostlivost o zaměstnancov vo vybranej organizácii v návaznosti na organizačné ciele : Magisterská diplomová práca*. Brno : Masarykova univerzita, 2011. 85 s.

KLEIBL, J. - DVOŘÁKOVÁ, Z. - ŠUBRT, B.: *Řízení lidských zdrojů*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2001. 264 s. ISBN 8-7179-389-2.

KOCIÁNOVÁ, R.: *Personální řízení : teoretická východiska a vývoj*. 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia. 2004. 158 s. ISBN 8-86432-97-7.

KOUBEK, J.: *Řízení lidských zdrojů*. 4. rozš. a dopl. vyd. Praha : Management Press, 2007. 399 s. ISBN 978-8-7261-168-3.

MALLYA, T.: *Základy strategického řízení a rozhodování*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2007. 252 s. ISBN 978-80-247-1911-5.

PALÁN, Z.: *Lidské zdroje : výkladový slovník : výchova, vzdělávání, péče, řízení*. 1. vyd. Praha : Academia, 2002. 280 s. ISBN 80-20009-50-7.

PERNICA, B.: *Profesionalizace ozbrojených sil : trendy, teorie a zkušenosti*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb, 2007. 248 s. ISBN 978-80-7278-381-6.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Aké sú špecifiká vojenskej profesie v porovnaní s inými zamestnaniami?
2. Akým sociálne nepriaznivým situáciám čelia mnohé vojenské rodiny?
3. Má význam starať sa o vojaka a jeho rodinu, nestačí ho len zaplatiť?
4. Posúďte súčasný stav starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny.
5. Kto by mal zastrešovať starostlivosť o profesionálnych vojakov a ich rodiny?